

overheidsbeschikking: het bodem-saneringsplan, de bouwvergunning en de milieuvergunning. Alle noodzakelijke wettelijke procedures in acht nemen leidt tot een proceduretermijn van minimaal 9 tot 10 maanden, vanaf de datum van de formele indiening van de aanvraag voor de milieuvergunning. Deze termijn blijkt in de praktijk helaas slechts zelden haalbaar te zijn. Het spreekt vanzelf dat aan de formele indiening een periode van vooroverleg en het schrijven van de vergunningsaanvraag voorafgaat. Deze beslaat eveneens vele maanden. Eventuele bezwaren en/of beroepen zullen de proceduretermijn, in afwachting van het onherroepelijk zijn van de specifieke vergunningen, flink doen oplopen.

De ontwikkelingen in de markt en de dynamiek van het bedrijfsleven gaan steeds sneller. Om daarop adequaat te kunnen inspelen wordt de technisch haalbare bouwtijd van fabrieken steeds korter. Momenteel kunnen fabrieken sneller worden gebouwd dan de vergunning zonder bezwaar en/of beroep rond kan komen. Hierdoor wordt de mogelijkheid van het bedrijfsleven om tijdig op de veranderende marktsituatie in te spelen, gefrustreerd. Het zal duidelijk zijn dat het bedrijfsleven daarenboven in de knel kan komen doordat insprekers op oneigenlijke gronden voor verdere vertraging in de realisatie van investeringsplannen kunnen zorgen.

Onze fractie houdt geen pleidooi voor het afschaffen van de coördinatieregeling. Wij pleiten echter wel voor zodanige procedures dat de betrokken overheden op hoofdlijnen tot een slagvaardiger en krachtadiger besluitvorming kunnen komen. Ziet de minister mogelijkheden om de regelgeving zodanig aan te passen dat de procedurele vertragingen tot een minimum kunnen worden beperkt? Ik wacht met belangstelling het antwoord van de bewindslieden af.

De **voorzitter**: Het woord is aan de heer Ketting, die zijn maiden-speech uitspreekt.

□

De heer **Ketting** (VVD): Mijnheer de voorzitter! De VVD dankt de minister voor de snelle beantwoording van de vragen. Helaas blijven nog enkele

aspecten onbelicht. Deze komen later aan de orde.

Het door de minister geformuleerde milieubeleid is helder. Na de fasen van branden blussen en institutionalisering is nu de derde fase van uitvoering en integratie aan de beurt. Deze moet uitmonden in de vierde en laatste fase, waarin het milieu norm is geworden voor het maatschappelijk handelen. Dan is het doel bereikt, namelijk een duurzame samenleving. In de derde fase wordt reeds geformuleerd milieubeleid uitgevoerd. Gelukkig geen grensverleggende nota's meer, maar het speuren naar een doeltreffend instrumentarium. Geen woorden, maar daden. Dat is prima.

Wij ontkomen er niet aan te beoordelen welke middelen hiervoor nodig zijn en of wij hierover in voldoende mate beschikken. Deze middelen moeten zo effectief mogelijk worden ingezet. Volgens de VVD gaat het hierbij om vijf sleutelwoorden: kwantificeren, optimaliseren, accepteren, evalueren en controleren.

Voorzitter! Ik begin met de kwantificering. Uit OESO-rapporten blijkt dat Nederland de hoogste milieulasten heeft, op de voet gevolgd door Duitsland. Gezien onze kwetsbare concurrentiepositie moet iedere milieugulden effectief worden uitgegeven. In het bedrijfsleven wordt het nut van investeringen uitgedrukt in toetsbare begrippen, zoals netto contante waarde of terugverdientijd. Zo wordt een prioriteitsstelling mogelijk. Helaas ontbreekt deze mogelijkheid bij het milieubeleid.

Mijn fractie heeft begrepen dat de minister zulke instrumenten wil ontwikkelen. In het regeringsbeleid voor 1996 wordt immers aandacht gevraagd voor het criterium milieurendement, ofwel de kosteneffectiviteit van te nemen maatregelen. Bovendien zei de minister-president bij de algemene beschouwingen hier, dat gestreefd wordt naar een groen BNP, waarin de milieukosten in aanmerking worden genomen. Wij willen dit ondersteunen om een beter beeld te krijgen van wat het milieu in financieel-economische termen betekent. Dit is geen papieren exercitie, maar het dient voor concreet beleid en toetsing van de uitkomst hiervan.

Mijn fractie is benieuwd welke gedachten de minister hierover heeft ontwikkeld en vooral naar het

tijdschema, waarover zij aan de overzijde onduidelijk was. Mijn fractie houdt het erop dat de uitspraak van de minister in de Tweede Kamer dat een proeve voor een groene nationale boekhouding nog dit parlementaire jaar wordt gepresenteerd, juist is. Zal het resultaat van het onderzoek naar duurzame scenario's voor economische ontwikkeling inderdaad rond de jaarwisseling uitkomen, zoals is beloofd?

Voorzitter! Milieumaatregelen moeten worden gekwantificeerd, ook in geld. Wij vinden dat hiermee nog onvoldoende vorderingen zijn gemaakt. Daardoor blijft onduidelijk of investeringen hun rendement opleveren. Hoe kunnen wij bepalen waar geldstromen heen moeten en welke keuzes moeten worden gemaakt? De wensenlijst is immers ook hier langer dan wij ons kunnen veroorloven.

De minister introduceert biodiversiteit als een nieuw hoofdpunt van beleid. Wat hebben wij daarvoor over? De minister kennelijk veel, maar helaas overtuigt de argumentatie niet. Wat nu, als wij moeten kiezen tussen het toewijzen van geld ter behoud van die biodiversiteit of aan het schoonmaken van onze vervuilde bodem? Wij kiezen dan voor het laatste. Het is te kort door de bocht om een dergelijke keuze alleen te rechtvaardigen op basis van een bestuurlijke afweging, zoals de minister stelt in antwoord op onze vraag.

Naast kosteneffectiviteit staan ook andere methodieken ter beschikking, zoals vergelijkende risico-analyse of kosten/batenverhouding. In de Verenigde Staten is hiermee reeds ervaring opgedaan. Is de minister bereid, deze elementen te betrekken in de voor de eerste helft van dit jaar toegezegde interdepartementale notitie over milieurendement? Mijn fractie juicht de aandacht van de minister voor dit onderwerp zeer toe. Mocht zij de heer Crone toevallig tegenkomen, en mocht het gesprek toevallig over CO₂ gaan, wil zij dan een goed woordje voor onze benadering doen?

Dan kom ik op het laatste aspect van kwantificering: hoe staat het met de opvattingen van de burger? Sporen de prioriteiten van de regering of van het departement nog met die van de burgers? De Nederlandse stichting geluidhinder constateert een sterke toename van

Ketting

klachten. Dan dringt de noodzaak zich weer op, maatregelen ter beperking van geluidsoverlast af te wegen tegen andere opties. Daarbij moeten niet alleen de financiën, maar ook het in stand houden van het noodzakelijke draagvlak in aanmerking worden genomen.

Voorzitter! Hoe kan het beleid, en vooral de uitvoering daarvan, worden geoptimaliseerd? Mijn fractie vindt dat hierbij twee invalshoeken aan de orde zijn. Hoe kunnen de milieuprestaties in Nederland worden verbeterd? In hoeverre leiden effectiviteit en andere belangen tot een keuze voor buitenlandse milieumaatregelen?

Bij de beoordeling van de te behalen milieuprestaties onderstreept mijn fractie het belang van technologie en integratie van beleid. Het belang van technologie zal in de toekomst alleen maar toenemen. Ook de minister blijkt hiervan doordrongen, gezien de in het milieu-programma aangegeven technologische doorbraken. Zij geeft echter niet aan hoe zij deze doorbraken tot stand gaat brengen. Mijn fractie is nieuwsgierig naar de middelen die de minister voor dit goede doel in de strijd wil werpen. Dat zijn overigens middelen die, gezien het karakter van deze doorbraken, langjarig en consistent moeten worden ingezet. Het baart mijn fractie zorg dat Nederland op het terrein van onderzoek- en technologie-uitgaven steeds verder achter raakt. Dit blijkt eveneens uit een overzicht van het Internationale energie agentschap uit 1993 inzake de R en D-uitgaven voor energietechnologie. Het draait overigens niet alleen om geld; goede technologiesturing en kennisinfrastructuur zijn evenzeer bepalend voor het uiteindelijke resultaat.

Voorzitter! Ik noem nu het tweede punt: optimalisatie. Het milieubeleid speelt zich op drie vlakken af: Nederland, Europa en mondiaal. De situatie in Nederland is niet zo ongunstig. Dat mag ook wel, nu wij zo'n 20 jaar en vele miljarden guldens verder zijn. Wil er in de toekomst nog sprake zijn van wezenlijke effecten van het milieubeleid hier, dan zal dit gebaseerd moeten zijn op een meer geïntegreerde en systeemgebonden aanpak dan wij gewend zijn. De begroting en ook het Milieuprogramma '96-'99 dragen hiervan de sporen, zij het onvoldoende. Zo wordt bijvoorbeeld het beleid te veel gericht op

afzonderlijke aspecten zoals accutechniek of zonneceltechnologie, zonder dat duidelijk is gemaakt welke rol elektrisch vervoer zal spelen in de transportbehoefte of zonnecellen idem dito in de energiehuishouding.

Met andere woorden: eerst moet op basis van een heldere analyse van het gehele systeem worden bepaald aan welke eisen dit systeem moet beantwoorden. Die eisen moeten leiden tot energiebesparing en emissiebeperking. Dan pas kan worden bepaald waaraan de verschillende componenten moeten voldoen. Is de minister het met deze gedachtengang eens? Overigens heeft de minister nog niet geantwoord op de gestelde vraag, of de fiscale stimuleringsregeling voor zuiniger personenauto's ook wordt toegepast op de introductie van elektrische auto's. Goed ontwikkeld en ingepast elektrisch vervoer leidt namelijk niet alleen tot lager energieverbruik en minder emissie, maar ook de geluidhinder neemt af en de benodigde elektriciteit kan met warmtekracht worden opgewekt. Daarenboven worden voor de Nederlandse industrie interessante kansen geboden. Maar dan moeten wel de verschillende departementen, de regelgeving, de financiering en de activiteiten van tal van betrokken partijen goed op elkaar worden afgestemd. Op dit terrein loopt Nederland achter bij Frankrijk, Zweden of Californië. Wat gaat de Minister hieraan doen?

Een ander voorbeeld is de afstemming tussen ruimtelijke ordening en energie. In de regio Arnhem-Nijmegen wordt een proefproject uitgevoerd op initiatief van de SEP. Daar dit project zich vlak bij mijn kantoor afspeelt, kan ik dat zo'n beetje volgen. Met exergie als leidraad wordt getoetst of een meer intelligente afstemming van de gebouwde omgeving en de vraag naar energie mogelijk is. En ja hoor, een besparing van zo'n 30% kan worden gehaald. Dat is toch een ongelooflijk resultaat! Struikelblokken zijn echter – alweer – de technologie, namelijk een voor ons land geschikte warmtepomp, en voorts de bestuurlijke integratie. De energiebedrijven zitten best op één lijn, maar het duurde bijna twee jaar voordat de betrokken ministeries, provincie en gemeenten zover waren. Dit doet nu het ergste vrezen voor de Vinex-locaties. Hoe denkt de minister te bereiken dat het

aangetoonde potentieel van 30% energiebesparing – en bij nieuwbouw waarschijnlijk meer – ook wordt geïncasseerd? Als die 800.000 of 900.000 huizen eenmaal zijn gebouwd zonder dit te verwezenlijken, hebben wij een kans gemist die pas over een halve eeuw weer terugkomt.

Bij de elementen effectiviteit en integratie van beleid komt de internationale context naar voren. Zowel de verzurende emissie als die van CO₂ zijn grensoverschrijdend en lenen zich dus voor een boven-nationale aanpak. Hiervoor zijn instrumenten ontwikkeld zoals "self-commitments" en "joint implementation" die steeds meer ingang vinden. De verleiding kan, wellicht helaas, niet worden weerstaan, op te merken dat de Europese Commissie aan "self-commitments" ter vermindering van CO₂-uitstoot meer waarde hecht dan aan de werking van heffingen. De minister geeft er blijk van, het belang van de internationale kant van het milieubeleid in te zien, maar de feitelijke invulling gaat nog wel erg schoorvoetend. De VVD betreurt dit. Zeker in Europees verband is werkelijk sprake van win-win-situaties. Met name Oosteuropese projecten zijn buitengewoon kosteneffectief en vergroten het milieubewustzijn in het betrokken land. Bovendien leveren zij vaak aantrekkelijke orders op voor de industrie. De milieugulden brengt dus op deze wijze zijn maximale rendement op. Mijn fractie dringt er bij de bewindsvrouw op aan om meer proefprojecten, zo nodig met financiële ondersteuning, te lanceren. Voor het kennelijk moeilijke vraagstuk van de creditering moet toch een oplossing te vinden zijn.

Veel van wat reeds is gezegd over Europa, geldt ook voor het mondiale vlak. Mijn fractie is echter over eventuele resultaten hier niet optimistisch. De problemen zijn hier zo groot, de ontwikkeling gaat zo snel, gestuwd door bevolkingstoename en welvaartsverbetering, dat het de vraag is of Nederland hierin echt een rol kan spelen. Het lijkt verstandig het accent op Europa te leggen om beheersbaarheid en dus resultaat zeker te stellen. Deelt de Minister deze mening?

Voorzitter! Milieubeleid moet worden geaccepteerd, het moet worden gedragen. Kortom, het moet draagvlak hebben. Dat dit draagvlak

Ketting

maar zeer ten dele aanwezig is, blijkt uit een recente studie van het Sociaal en cultureel planbureau. Het heeft geen nut, almaar te wijzen op de verschrikkingen die ons te wachten kunnen staan. Bovendien zenden de wetenschappers hierover tegenstrijdige signalen uit. Het is veel beter, de uitdagingen en de kansen naar voren te halen en positieve krachten te mobiliseren. Dat geldt zowel voor burgers als voor bedrijven en instellingen. De Raad voor het milieubeheer heeft hierover een interessant advies wereldkundig gemaakt. Dat advies mondt uit in een elftal conclusies. Zou de minister mijn fractie kunnen mededelen waarom zij niet alle conclusies ten uitvoer wil leggen en op welke grond zij deze keuze heeft gemaakt?

Het draagvlak kan ook worden versterkt door klip en klaar, helder en duidelijk te zijn over gestelde doelen, bestede middelen en daarmee bereikte resultaten van het milieubeleid. Op de ijking van het beleid, ofwel de meting van de resultaten, wordt later teruggekomen. Het genoemde draagvlak bestaat uit miljoenen burgers en instellingen. De minister beseft dit ook, want zij stelt in haar memorie van toelichting dat een duurzame ontwikkeling van elk individu een bezinning op het eigen gedrag vereist. Het blijft mistig hoe zij dit tot stand wil brengen. Dat geldt zeker voor de vraag, hoe zij deze gedragsverandering op de lange termijn zeker denkt te stellen. Dit is jammer, want juist het feitelijke gedrag is bepalend voor het uiteindelijke resultaat van het milieubeleid.

Een "life-style"-onderzoek heeft aangetoond dat de manier waarop spaarlampen worden gebruikt, het elektriciteitsverbruik doet stijgen in plaats van dalen. En zo zijn elektrische apparaten weliswaar zuiniger geworden, maar dat wordt meer dan gecompenseerd door de enorme toename van het aantal. De ondervraagden waren daarbij ook nog heilig overtuigd van hun energiebewustheid. Kennelijk is onvoldoende bekend hoe gedragsverandering tot stand is te brengen en hoe informatie de mentaliteit kan veranderen. Is de minister het met deze conclusie eens en wordt deze bevestigd door het VROM-onderzoek waarover de Volkskrant op 5 januari jongstleden schreef? Wanneer zijn de resultaten daarvan beschikbaar? Zal

zij oplossingen aandragen in de beloofde notitie over duurzaam consumeren? Wanneer ziet deze in 1995 toegezegde notitie overigens het licht?

Uitdagingen en kansen liggen er ook voor het bedrijfsleven. Die zijn er te kust en te keur, niet alleen uit hoofde van de gewenste technologische ontwikkelingen en implementatie daarvan, maar ook in het kader van de genoemde buitenlandse milieumaatregelen. Kan het exportplatform van VROM niet een grotere rol spelen om kansen te scheppen voor het Nederlandse bedrijfsleven?

Voorzitter! De uitkomsten van beleid dienen te worden gemeten om ze te kunnen beoordelen. Dit is een vereiste ter verantwoording van de niet kinderachtige offers die voor het milieu worden gebracht. Daar waar dit onduidelijk blijft, zoals bij het kwartje van Kok of zoals bij de onlangs geaccordeerde milieubelasting, wordt niet het draagvlak versterkt, maar wordt het milieucynisme vergroot. Mijn fractie betwijfelt of voor het meten een voldoende instrumentarium aanwezig is. Dat is niet zo best, gelet op de enorme bedragen die aan energiebesparingsmaatregelen worden besteed. Zo spant binnen de energiesector alleen de Stichting Needis zich ervoor in om betrouwbare gegevens over energiegebruik en -besparing te verzamelen. Het is niet aanvaardbaar dat de effecten van fluctuaties in de economie op energieverbruik en de resultaten van energiebesparingsactiviteiten niet goed zijn te splitsen. Hebben wij daarbij enig idee wat het resultaat is van de overigens geestige spotjes voor energiebesparing? En worden de honderden miljoenen gulden aan MAP-activiteiten goed besteed of moeten wij de twijfels van de NRC van 29 november vorig jaar delen? Mijn fractie vraagt de minister hoe zij zo snel mogelijk het inzicht in bereikte resultaten kan verbeteren. Ook de offerbereidheid van de burger is een uitputbaar goed, waar dus eveneens zorgvuldig mee moet worden omgesprongen. Als onduidelijk blijft waartoe de gebrachte offers hebben geleid, zal ontwijkgedrag worden bevorderd. Dat controle en handhaving hiermee voor grote problemen worden gesteld, behoeft geen betoog. Mijn fractie vraagt zich af of het meten van resultaten, het evalueren, het

terugkoppelen en de controle wel de vereiste aandacht hebben gekregen. Deelt de minister deze mening?

Voorzitter! Over de ruimtelijke ordening kan de VVD-fractie kort zijn. De minister is nauwelijks met nieuwe uitgangspunten gekomen en mijn fractie kan dat billijken. Consistentie is van belang; Nederland hoeft niet ieder jaar op de schop. Mijn fractie is tevreden over de toespraak van de minister aan het slot van de Groene-Hartgesprekken. De zorg voor landbouw en recreatie mag overigens niet leiden tot te grote starheid. Dat geldt zeker ook voor het aantal te bouwen woningen. Het gekibbel hierover aan de Utrechtse kant van het Groene Hart is heel wat anders dan de bestuurlijke integratie die mijn fractie voor ogen staat. Een hart, dus ook het Groene Hart, moet nu eenmaal kloppen en bewegen. Het is geen museum, maar een optelsom van vaak tegenstrijdige belangen van verschillende partijen, die om een synthese van beleid vraagt. Is de minister het daarmee eens en kan zij toezeggen deze partijen, zoals de opstellers van het Groene-Hartmanifest, bij de invulling van haar beleid te betrekken? Wat vindt de minister van de interessante visie Randstad Railstad Wereldstad, opgesteld door Railforum? De ontwikkeling van een kustlocatie tussen Hoek van Holland en Scheveningen kan de druk op het Groene Hart overigens wel wat verminderen. Nederland is niet voor niets het Hongkong aan de Noordzee. Ook daar wordt het grondgebied zeewaarts uitgebreid, al ligt de nadruk daar wat meer op de luchtvaart dan op de recreatie.

Een afsluitende opmerking over de Vinex-locaties. Is het waar dat er vertraging in de uitvoering optreedt? Daarbij constateert mijn fractie dat de samenhang tussen transportsystemen van personenverkeer en ruimtelijke ordening sneller vorm moet krijgen dan in het milieu-programma wordt aangegeven. Kan de minister ook deze zorgen van de VVD-fractie wegnemen? Mijn fractie wacht de antwoorden van de minister met interesse af.

De **voorzitter**: Ik wil u graag als eerste feliciteren met uw maiden-speech. Met uw bèta-opleiding en uw ervaring in het bedrijfsleven in verschillende vormen – en van daaruit met de overheid – brengt u twee kwaliteiten in die in het